

<http://www.diva-portal.org>

Postprint

This is the accepted version of a chapter published in *Coda: andra antologin om Musik och samhälle*.

Citation for the original published chapter:

Kjellander Hellqvist, E. (2014)

Musik och idoler: om att vara fans till lågstatusband.

In: Mikael Askander, Johan A Lundin och Johan Söderman (ed.), *Coda: andra antologin om Musik och samhälle* Malmö: Kira

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-39372>

Musik och idoler: Om att vara fans till lågstatusband

Eva Kjellander

Alla människor har någon gång i sitt liv en idol eller i alla fall någon de ser upp till, en förebild. Detta är ett fenomen som i mångt och mycket hör ungdomen till, men också något som kan följa med genom hela livet. Under de tidiga tonåren börjar individen utveckla en egen musiksmak och detta sker ofta genom influenser från familj, media och kamrater och hänger intimt samman med identitetsprocessen. I min avhandling *Jag och mitt fanskap- vad musik kan betyda för människor* (2013) visar jag hur viktigt det är även för vuxna att ha idoler, och vad det innebär för den enskilda personen.

I denna artikel, som utgår från avhandlingen, handlar det om sex fans till lågstatusbanden Kiss (hårdrock, bildades 1973), Status Quo (boogie-woogierock, bildades 1962) och Lasse Stefanz (dansband, bildades 1967), alltså band med låg autenticitet som inte tillhör den outtalade populärmusikaliska kanon som finns. Denna kanon bestäms i stor utsträckning av journalister och forskare, det vill säga dem som oftast kommer med olika smakomdömen och som väljer vilka artister som är värda att skriva om. För fansen till dessa lågstatusband är det dock oproblemiskt då de ser artisterna som äkta och väderfulla, oavsett hur andra uppfattar dem.¹ Problemen som uppstår är av annan karaktär och handlar om hur fansen hanterar det faktum att omvärlden har en annan syn på artisterna än vad de själva har. Det har alltså inget att göra med huruvida banden är bra eller dåliga, det är upp till var och en att bedöma, och för fansen är de självklart väldigt bra. Syftet med denna artikel är därför att visa på de olika strategier fansen kan anta för att hantera det faktum att de är fans till lågstatusband.

Kiss, Status Quo och Lasse Stefanz som lågstatusband

Skiljelinjerna mellan ”högt (estetiskt)” och ”lågt (kommersiellt)” kan ses på en rad olika nivåer och även inom populärmusiken finns det distinktioner som är ganska otydliga. ”Också populärmusiken har sina klassiker, föregångare, stilbildare eller upphovsmän till olika genrer, som tillskrivs ett relativt högt (estetiskt) värde” (Bjurström 1993:69). Vissa artister lever vidare som klassiker medan andra försvinner i glömska. Detta har även skett med den västerländska konstmusiken där vissa kompositörer, som Mozart, Beethoven och Haydn lever kvar, medan de flesta av deras samtida är bortglömda. Inom populärmusiken åtnjuter The

¹ För en fördjupning kring detta hänvisar jag till min avhandling *Jag och mitt fanskap- vad musik kan betyda för människor* (2013).

Beatles idag en hög status som det band som utvecklade populärmusiken både musikaliskt och tekniskt under 1960-talet, medan till exempel de samtida banden The Troggs och Deejays, som trots Tio-i-ToppHits, inte längre koms ihåg.

Vad är det då som gör att Kiss, Status Quo och Lasse Stefanz kan ses som lågstatusband? En grundläggande orsak är att hårdrock och dansband alltid har förknippats med arbetarklass, och där hårdrocken i stort bedömts som olämplig att lyssna på för barn och ungdomar har dansbandsmusiken musikaliskt värderats som entonig och icke-virtuos. Den typ av rock som Status Quo spelar kan kallas för boogie-woogierock. Förvisso har inte genren som sådan låg status utan det är snarare bandet, som ofta anklagas för att enbart spela tre ackord och inte ha någon variation, som får låg status. Alla tre banden har dock själv framfört sin musik genom åren, och samma sound och samma typ av låtar kan ses hos alla tre idag som när de inledde sina karriärer. Det är ingen större skillnad på textinnehåll och melodityper nu mot när banden bildades. Weinstein (2000) talar om att gå från autentiskt till icke-autentiskt. Därför skulle en annan orsak till deras låga status kunna vara att, som Weinstein säger, efter hand som artisterna blir äldre får de andra värderingar som kanske inte passar ihop med genrens koder och regler:

Singing words that once expressed oneself but no longer does puts the heavy metal star in a compromised state. By the age of thirty-five he may still be working within the same signature sound and lyrical theme that he had begun with eighteen years earlier (s. 90).

I Weinsteins undersökning handlar det om hårdrocksband, men detta resonemang kan appliceras på alla band i olika genrer. Sångarna i de yngre dansbanden är fortfarande trovärdiga när de till exempel sjunger om kärlek, medan Lasse Stefanz sångare Olle Jönsson inte längre är det då han förväntas fokusera på andra saker i livet. Dessutom skriver inte medlemmarna i Lasse Stefanz sitt material själva utan de har andra som förser dem med låtar. Detta gäller inte för de andra två banden som till övervägande del skriver sina egna sånger, där förvisso temana är samma som de var i början av deras karriärer. För Status Quos och Kiss del handlar det kanske också om att de gästspelat i andra genrer än sina ursprungsgenrer, de har därmed brutit mot de genrespecifika drag som de förväntas ha. Därför har de gått från att vara autentiska till icke-autentiska och detta blir då en förklaring till varför de, i huvudsak av journalister och av dem inom akademien, anses vara lågstatusband, det vill säga band med låg autenticitet.

Autenticitet konstrueras dock av var och en och är inget som finns inneboende hos en artist eller i en genre. Autenticitet handlar inte enbart om att skriva och framföra låtar, utan också om hur bandet väljer att framställa sig själv, både genom uttalande i media och genom sitt agerande på scen. Fansen ser sina favoritband som helt och hållet autentiska och det är en förutsättning för själva fanskapen.

Legitimeringsstrategier

Att uppskatta musik som tillhör en lågstatusgenre kan innebära att man ställs till svars för sin musiksmak. Under årens lopp har fansen utvecklat olika strategier för att legitimera sina fanskap gentemot andra människor. Hur dessa strategier ser och sett ut skiljer sig dock åt mellan dem.

För Lasse Stefanz-fanet Kickis del handlar det om att hon uppskattar en genre som många ser ner på, något som Kicki säger att hon inte längre lyssnar på. Andra får tycka om den musik de gillar och hon får tycka om sin. Kicki verkar vara trygg i sig själv nu och hennes identitet som fan är något hon är stolt över. Strategin för att legitimera sitt fanskap inför andra framträder på det sätt att hon säger sig inte längre bryr sig om vad folk tycker om hennes musiksmak. Genom detta sätt att avskärma sig från andras negativa kommentarer visar hon att det är hon som har kontrollen. Hon bestämmer själv. Hennes identitet som människa och fan är idag så stark att hon vågar och kan stå för sin uppfattning.

Kiss-fanet Axels strategi är att vara noga med att skilja mellan det privata och det offentliga jaget. Han säger:

Så här på jobbet är det ingen som vet om det [fanskapet]. Det är ju inget man går och pratar om. Här är man i sitt yrke och det [fanskapet] är något som tillhör mitt privatliv och jag försöker... det finns ingen anledning att blanda in privatlivet i yrkesrollen mer än alltså om eleverna frågar så nämner man det kanske liksom. Försöka vara personlig utan att vara... det är något sånt där (skrattar). [...] jag försöker vara personlig som lärare och vara öppen och prata med barnen, men det privata vill jag ändå hålla privat. Man vill hålla någon liten gräns (Axel).

Han har tidigare haft de attribut som kopplas till en hårdrockare, som långt hår, smycken och kedjor, men allt detta är nu borttaget. Behovet av att visa sin tillhörighet till musikgenren är inte längre lika viktigt. Han har inte som Kicki fått ta emot omgivningens hån för sin musiksmak och för Axels del beror det kanske på att han är musiker själv och därför ifrågasätts inte heller hans smak. Han är mycket trygg och väljer att hålla sin identitet som

fan för sig själv. Alltså är det två helt olika strategier för att legitimera sina fanskap. Axels strategi visar att han, genom att hålla sitt fanskap hemligt, inte heller utsätter sig för situationer där han eventuellt skulle behöva legitimera sin musiksmak, medan Kicki gör precis tvärt om.

Lasse Stefan-fanet Eriks strategi är att tala om sig själv som den som inte avviker. Han säger att han är ett stort fan, men inget sådant som går på massor av konserter eller är intresserad av artisternas privatliv. Hans fanskap går ut på att lyssna och samla på skivor med favoriterna. Istället för att framstå som avvikaren framställer han alla andra så att de passar in i hans omvärldsuppfattning. Erik gör uttalanden som att "man kan inte lyssna på en hel hårdrocksskiva i ett sträck, det blir för skrikigt", "alla 15-åringar lyssnade på dansband under 70-talet", "de flesta tycker om dansband i smyg, man kan lika gärna lyssna på det som något annat". Det finns ett stort behov hos honom att legitimera sin musiksmak och genom att säga som han gör vill han visa att han passar in i de normer som han menar finns.

Vissa av informanterna vill inte framställa sig som för mycket fans, medan andra vill göra precis det. En förklaring kan vara att begreppet idoler har en lite negativ klang. Få vuxna människor vill erkänna att de har idoler då dessa anses vara något som hör barn och ungdomar till (se också Bossius & Lilliestam 2011).

Alla männen, Erik, Axel och Status Quo-fanet Rickard, talar om överdrivna fanskap och de ser sig själv som personer som har en uppfattning om vad som är rimligt och vad som är överdrivet. Att till exempel vänta på artisterna utanför deras hotellrum, eller följa banden på hela utlandsturnéer menar de är överdrivna handlingar. Status Quo-fanet Tina anser att det går överstyr om man skadar andra på något sätt och säger:

Mitt intresse nog är mer än genomsnittet, men går ändå inte fullständigt överstyr. Jag går på flera gigs årligen, jag åker på tributeträffar och försöker köpa nytt (och gammalt) bandrelaterat material när jag får tillfälle. Det är ju fortfarande så att jag väljer bort ganska mycket av "Quo-andet" till förmån för familjen och för att jag helt enkelt inte har råd (Tina).

Tina beskriver sig själv i citatet som ett fan som är något över genomsnittet. Hon tycks mena att så länge hon väljer familjen framför musiken så går det inte överstyr. Tina hör till dem som följer bandet under hela turnéer, i alla fall i Sverige. Precis som Tina ser sig också Kiss-fanet Sanne (som är och ser ut som en hårdrockare och är mycket tydlig med vilken genre hon hör hemma i) och Kicki som de största fansen och är stolta över det. De bryr sig inte om hur

andra ser på dem. Det gör troligtvis de tre männen och det är förmodligen det som gör att de är lite återhållsamma när de pratar om sig själv som fans, Rickard talar till exempel om andra fans som ”de riktiga fansen”. De verkar vara bekanta med den uppfattning som finns att idoler hör ungdomen till och inget som man har efter man fyllt 15 år, och därför förhåller de sig på ett eller annat sätt till den uppfattningen. Erik är dessutom medveten om att dansband är en lågstatusgenre, och genom sina olika uttalanden försöker han på flera sätt legitimera sin musiksmak. Genom att förklara att alla andra också egentligen tycker om dansbandsmusik försöker han framställa sig som den som genomsådat omgivningen.

De ovanstående legitimeringsstrategierna är till största del omedvetna. Alla sex fansen verkar dock till viss del vara medvetna om att vuxna fans ses på med en viss skepsis och att banden de uppskattar mest inte har någon hög status, och därför gör de sitt yttersta för att hantera detta. För ett par av dem handlar det om att vara så tydliga i sina fanskap, till exempel med hjälp av yttre attribut, att de inte blir ifrågasatta alls. För några rör det sig mer om att vara återhållsamma med att berätta om sina fanskap, så att de inte hamnar i situationer där de behöver stå till svars för sin musiksmak. Dansbandsfansen har egna strategier som går ut på att vara noga med att berätta att de älskar musiken oavsett vad andra säger. De är medvetna om och accepterar att det är lågstatusmusik.

Att ha smak för lågstatusband

Smak är ju en viktig del av detta med att vara ett fan och Russell (1997) definierar musiksmak: ”as *stable, long-term preferences* for particular types of music, composers, or performers” (kursiv i original s. 141). Han säger vidare att det finns starka bevis för att den musik som en person fastnar för i sin ungdom sedan är den som bärs med genom livet, framför allt gäller detta populärmusik. Detta är tydligt bland dessa fans. De har alla burit med sig sina favoriter sedan de var tonåringar, men fanskapen har blommat ut vid olika tillfällen beroende på person.²

Frith (1996) menar att oavsett om det rör sig om musik som har hög eller låg status är utgångspunkterna desamma i analytiska diskussioner. Det som styr är olika förutsättningar, som sociala situationer, mönster och behov. Oavsett vilken kultur det handlar om döms och bedöms musik utifrån estetiska uppfattningar. Det innebär också att det inom lägre genrer

² För ett fördjupat resonemang, se avhandlingen *Jag och mitt fanskap - vad musik kan betyda för människor* (2013).

utvecklas rangordningar mellan ”bättre” och ”sämre” artister. Den franske sociologen Pierre Bourdieu menar att smak är intimt förknippat med identitet och han säger:

Att upptäcka ett föremål i ens smak, det är att upptäcka sig själv, det är att upptäcka vad man vill (”det är precis vad jag ville”), det man hade på hjärtat och inte visste hur man skulle uttrycka, och som man följaktligen inte visste (Bourdieu 1992:183).

Smakbegreppet är också sammankopplat med estetikbegreppet genom en ”förmåga till omedelbara och intuitiva omdömen om estetiska kvaliteter” (Bourdieu 1993:247). Bourdieu menar att smaken är socialt bestämd. Med detta synsätt kan andras smaklöshet uppfattas som en brist i uppfostran eller utbildning. Exempelvis kan dansbandsfansen upplevas av utomstående som personer med låg status då genren i huvudsak domineras av medelålders människor ur arbetarklass som bor på landsbygden (se Lilliestam 1998). Genom att låg status kan kopplas till brist i till exempel utbildning blir därmed smak viktigt som statusmarkör. Det är viktigt att visa smak för det goda, enligt Bourdieu.

Att känna smak för viss musik innebär ofta att känna avsmak för annan och därför är det viktigt att positionera sig. Samhörighet är möjligt att känna med andra som har samma musiksmak och därför kan det uppstå problem att förhålla sig till musik som ”de andra” lyssnar på. Människor är trygga i sin egen samhörighet och emotionellt knutna till den musiken, vilket gör att annan musik kan ses som oseriös och svår att förstå. Det kan innebära problem för somliga personer att gå utanför gränserna för gruppens smak även om de skulle vilja det. Risken är att de känner sig utanför och utstötta ur gemenskapen. Denna sociala press kan dock stå emot genom att individen hittar variationer inom smaknormen. Det vill säga artister som kamraterna kanske inte lyssnar på men som finns i samma genre. De kan då få en känsla av något personligt. Musiken ger förmågan att orientera sig i det sociala rummet. Därför behövs dessa legitimeringsstrategier. Fansen har behov av att stå upp för sin musiksmak gentemot dem som känner avsmak för deras musik. Musiken är så intimt förknippad med individerna att de ser det som personliga förolämpningar när de blir kritiserade för sin smak.

Att uppskatta olika sorts musik speglar individen och Lilliestam (1998) menar att till exempel resonemang om autenticitet används i skapandet av ens identitet och som en förevändning för varför man tycker om viss musik, men också för att se ner på andra som gillar ”icke-

autentisk” musik (s. 158). Individen positionerar sig i ett socialt sammanhang samtidigt som han eller hon legitimerar sin sociala plats. Fansen i studien ser musiken som autentisk, vilket bidrar till att konstruera dem som äkta människor. Genom att beskriva sin musik som äkta och jordnära framställer de sig själva som riktiga människor. För dem fyller musiken funktionen att bekräfta dem som människor som står med båda fötterna på jorden, det vill säga rejäla och genuina människor. De strävar efter att göra det bästa av sina liv. Med hjälp av musiken har de byggt en trygg identitet som de lutar sig emot när det stormar i livet.

Litteraturlista

Bjurström, Erling (1993). *Spelar rocken någon roll?: kulturell reproduktion och ungdomars musiksmak*. Stockholm: Statens ungdomsråd (SUR)

Bossius, Thomas & Lilliestam, Lars (2011). *Musiken och jag: rapport från forskningsprojektet Musik i människors liv*. Göteborg: Ejeby

Bourdieu, Pierre (1992) övers: Stierna, Johan, *Kultur och kritik: anföranden*, Göteborg: Daidalos.

Bourdieu, Pierre (1993) 4:e uppl. *Kultursociologiska texter i urval* av Donald Broady & Mikael Palme, Stockholm: B. Östlings bokförlag. Symposion

Frith, Simon (1996). *Performing rites: on the value of popular music*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press

Hargreaves, David J. & North, Adrian C. (red.) (1997). *The social psychology of music*. Oxford: Oxford Univ. Press

Kjellander, Eva (2013). *Jag och mitt fanskap: vad musik kan betyda för människor*. Diss. Örebro: Örebro universitet, 2013

Lilliestam, Lars (1998). *Svensk rock: musik, lyrik, historik*. Göteborg: Ejeby

Russell, Philip A. "Musical tastes and society" i Hargreaves, David J. & North, Adrian C. (red.) (1997). *The social psychology of music*. Oxford: Oxford Univ. Press

Weinstein, Deena (2000). *Heavy metal: the music and its culture*. Rev. ed Boulder, Colo.: Da Capo Press